

Література

1. Гнилицька Л. Дослідження методичних підходів до діагностики фінансової надійності контрагентів підприємства у системі його безпеки / Л.Гнилицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4. – С. 21-25.
2. Гнилицька Л. Проблеми та шляхи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства / Л.Гнилицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 10. – С. 22-30.
3. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: Учебн. пособие для вузов / Пер. с англ. под ред. Н.Д. Эриашвили; Предисловие проф. П.С. Безруких. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 783 с.
4. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. — К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
5. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
6. Мак-Мак В. Система безопасности предприятия / В. Мак-Мак // Контроль. – 2009. – №12. – С. 6-16.
7. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку : монографія / М.С. Пушкар – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
8. Череп А.В. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств / А.В. Череп, І.О. Лубенець // Вісник Запорізького національного університету, 2010. – №1 (5).
9. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Л.Г. Шемаєва. – Київ, 2010. – 44 с.
10. Чумаченко Н.Г. Бухгалтерский учет: прошлое, настоящее... будущее?! / Н.Г. Чумаченко // Світ бухгалтерського обліку. 1997. – №1. – С. 2-6.

УДК 657.1

Семанюк В.З.,
к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки процес управління реалізується в умовах динамічності та невизначеності середовища існування об'єктів управління, що супроводжується зростанням ризиків та загроз діяльності, не кажучи вже про зниження ефективності як самого управління, так і виробничо-господарської діяльності в цілому.

Існуючі методи і процедури обробки та формування інформації в системі обліку не відповідають сучасним умовам ведення господарської діяльності, створюючи інформаційний вакуум та втрачаючи свою значущість для прийняття управлінських рішень через значні розбіжності з мінливою дійсністю. Адже для досягнення ефективності та конкурентоспроможності, а отже успішного функціонування в майбутньому, вимагається пошук і використання нових механізмів управління, що в свою чергу вимагає зростання вимог до його інформаційного супроводу. Показники рентабельності, ліквідності, платоспроможності та подібні їм, побудовані на основі даних фінансового обліку, дають нам інформацію про фінансовий стан в ретроспективі, а на основі якої інформації керівнику прийняти стратегічне рішення? Потрібні показники, які заздалегідь сигналізуватимуть про негативні тенденції, дозволять виявляти причини дестабілізації для прийняття відповідних корегуючих впливів, дадуть відповідь на питання «Що робити?».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад в дослідження проблем обліку та інформаційного супроводу процесу управління внесли А. Апчерч, К. Друрі, Д. Міддлтон, К. Сіо, Кіт Уорд, Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер, Я. В. Соколов, В. Ф. Палій, а також вітчизняні вчені Ф. Ф. Бутинець, В. В. Сопко, М. С. Пушкар, Л. В. Нападівська, С. В. Голов та інші, які так чи інакше порушували в своїх дослідженнях проблему формування та використання інформації, удосконалення механізмів її обробки. Разом з тим, кількісний аспект поняття «інформаційні ресурси» досліджували Н.Вінер, К.Шенон, У.Ешбі; Р.Саймон, У.Баумоль, К.Ерроу, А.Харт, які трактували інформацію як економічний ресурс; І. Нонака, Х. Такеучи, У. Букович, Р. Уільямс, Г.Б. Клейнер, Б.З. Мільнер, Т.М. Орлова та ін., які досліджували в своїх працях проблеми управління знаннями, зазначаючи, що основою знань є «масив інформації». Особливості

формування і використання інформаційних ресурсів висвітлені в роботі Чижка І.С. [1], де автором розглядаються основні напрями становлення та розвитку інформаційного суспільства, його ключові складові, концепції та проблеми ефективного використання інформаційних ресурсів. Проте, не зважаючи на вагомий дослідження згаданих вчених, науковий інтерес до проблем «інформаційних ресурсів» та їх впливу на ефективність господарської діяльності продиктований їх важливістю для економіки підприємств в умовах розвитку постіндустріального суспільства.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у вивченні можливостей облікової системи створювати (формувати) інформаційні ресурси, показати передумови їх використання та вплив на ефективність роботи підприємства, що функціонує у динамічному середовищі, за рахунок використання нової концепції організації системи обліку, яка передбачає формування нових та удосконалення існуючих механізмів створення і обробки інформації, підвищення її оперативності і вірогідності.

Виклад основного матеріалу. Досягнення облікової наукової думки не були затребувані в директивно-плановій економіці, підприємства не мали зацікавлення у вдосконаленні чи то в розвитку інформаційної системи, адже відправною точкою формування звітів була інформація планового характеру. Зрозуміло, що відсутність інформаційної системи та недооцінка ролі обліку привели до зниження конкурентоспроможності виробництва.

Сучасні концепції управління передбачають прийняття рішень на основі достовірної інформації, основним джерелом якої є система обліку. В умовах жорсткої конкурентної боротьби, виснаження природних ресурсів, розвитку інформаційно-інноваційних процесів на підприємстві, переходу до постіндустріального суспільства інформація стає затребуваною все більше, адже ускладнюються умови прийняття рішень, їх наслідки та ефективність. Оцінюючи зростання попиту на якісну інформацію, слід відзначити, що вона стає визначальним компонентом – активом будь-якої фірми, її стратегічного розвитку, найбільшу вигоду з яких уміють отримувати лідери ринку, знижуючи цим ступінь ризиків здійснення інвестицій [2, 14.]. Слід також погодитись із думкою проф. Бутинця Ф.Ф. про те, що «змінюється і розширюється коло користувачів облікової інформації» [3, 25], це суттєво впливає на методи створення інформації та її важливості для системи менеджменту. В той же час, професор М. С. Пушкар підкреслює, що «саме користувачі задають мету обліку та структуру інформаційних ресурсів» [4, 36], а це потребує знаходження певного балансу інтересів з огляду на дуже різнобічні та різні запити, особливо в умовах посткризових перетворень. Все це вимагає постійного вдосконалення та оптимізації інформаційних потоків і, як наслідок, нових підходів до побудови інформаційно-облікової системи підприємства, адекватних розвитку економічної науки.

Значення інформації для економічного життя зростає в рази в умовах становлення постіндустріального суспільства, фундаментом якого є інформаційна економіка – особливий тип економіки, який характеризується пануванням інформаційної парадигми. Витоки «Інформаційної економіки» можна прослідкувати, вивчаючи розвиток моделей раціонального вибору з врахуванням невизначеності. В таких моделях, якщо процес прийняття рішень агентом задовольняє певні фундаментальні логічні аксіоми, то таку поведінку можна назвати максимізацією його очікуваної корисності: якщо суб'єктивна імовірність відома, то особа, яка приймає рішення, використовує знання для максимізації власної функції корисності.

Вчені говорять про інтелектуалізацію економіки, про економіку що базується на знаннях (економіку знань), про інтелектуальну або навіть ідеальну систему обліку [5, 6]. А. Тофлер, Д. Бел, Дж. Несбіт, Л. Грофф довели, що у своєму розвитку суспільство послідовно проходить аграрну, індустріальну та інформаційну епохи. Тому, на думку Л. Грофф, якщо основу економічної влади в аграрну епоху складала власність на землю, в індустріальну – на капітал, підприємства, обладнання, інші види ресурсів, то в інформаційну епоху – власність на інформацію [7]. Володіння інформацією дозволяє прогнозувати, управляти, приймати обґрунтовані управлінські рішення. Оскільки умови економіки знань суттєво змінюють рольові інформаційні функції всіх суб'єктів господарювання економічної системи, то виникає необхідність перегляду принципів управління виробничими процесами, які характерні для індустріальної економіки, приведення цих принципів у відповідність новим соціально-економічним реаліям, оскільки «індустріальний» менеджмент вступає в конфлікт з новими умовами бізнесу і часто перешкоджає його розвитку [8].

В інформаційному суспільстві інформація відіграє роль домінуючого чинника розвитку економічних систем та отримує статус економічного ресурсу, адже під впливом інформації трансформуються форми економічної діяльності, приймаються управлінські рішення та розробляються стратегії розвитку фірм на довгостроковий період. Інтегруючи властивості предметів і засобів праці, інформація стає одночасно основним виробничим ресурсом і результатом функціонування облікової системи. Не зважаючи на зростання важливості інформації, її наявності, рівня розвитку та ефективності використання засобів її обробки та передачі, економічна література з проблем теорії обліку, його функціонування та організації не приділяє уваги інформаційним ресурсам, або ж лише констатує факт їх існування, а склад інформаційних ресурсів, показники використання, облікові аспекти витрат на їх отримання не досліджуються.

Французьке слово «ressources» означає «засоби», «джерела», «можливості». Традиційно у складі ресурсів виділяли матеріальні (сировина, знаряддя праці тощо), трудові та енергетичні, у яких розуміють усі види енергії: електричну, ядерну тощо. Інформаційні ресурси не можна розглядати як різновид перших двох – вони складають самостійний рід, тобто мають якісні відмінності від матеріальних і енергетичних ресурсів, а також власні унікальні якості, велике суспільне значення і впливають на всі суспільні процеси. Інформаційним ресурсом є вся накопичена інформація, у тому числі інформація недостовірна (дефектологічна); інформація, що втратила свою актуальність; інформація, що представлена хибними положеннями та неефективними підходами; несумісні дані, які накопичені за нестандартними методиками; інформація, що втратила конкретність у результаті суб'єктивних тлумачень; явна дезінформація [13].

В цьому аспекті відкритою залишається проблема якості облікової інформації та надійності її джерел. Автор під якістю облікової системи розуміє її здатність продукувати (створювати) інформацію про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, що відрізняє його від інших економічних наук та дозволяє ідентифікувати певні процедури та методики на належність до облікової системи [9]. Поняття якості в обліку тісно переплетене з поняттям інформації, як продукту облікової системи та, в основному, визначається її якісними характеристиками. Висока якість системи обліку у всіх суттєвих аспектах знижує до прийняттого рівень інформаційного ризику для її користувачів.

Інформація, направлена у відповідний час у відповідне місце і спожита у відповідній формі є економічним ресурсом. В цьому аспекті первинні відомості (вхідна інформація) є предметом праці в обліковій системі, а вихідна – продуктом праці, а з точки зору інформаційного виробництва вона є сировиною. Подібно до речовини і енергії, інформацію можна створювати, обробляти, зберігати, передавати, використовувати, що і є основними функціями облікової системи.

Перед системою управління підприємством безперервно постають тактичні та стратегічні завдання, що вимагають організації взаємодії ресурсів різного роду, а вирішення таких завдань вимагає достовірної і релевантної інформації. Основним джерелом отримання інформації є облікова система, але сучасна концепція обліку не передбачає надходження в облікову систему всієї економічної інформації, що знижує достовірність останньої. Ефективне використання інформаційних ресурсів базується на визначенні потреб користувачів у необхідній їм інформації, проведенні системного її аналізу, створенні й підготовці методів та інструментів обробки інформації.

В ході дослідження складу інформаційних ресурсів та підходів до їх визначення як економічної категорії, Ковальчук В.В. доводить необхідність використання двох підходів до сутності даної категорії, які містять технічну та економічну складові. При цьому як економічна категорія інформаційні ресурси являють собою відокремлені знання людини про процеси або явища, представлені у формалізованому вигляді та відображені на твердому носії, використання яких сприяє утворенню вартості продуктів та послуг [10].

Перед теорією обліку у світлі такого визначення постає завдання дослідження та удосконалення механізмів перетворення інформації в знання.

Давні цивілізації Єгипту та Межириччя володіли налагодженими механізмами накопичення, зберігання та передачі інформації, але не мали механізму отримання нових знань, тобто вільне практичне мислення було відсутнім [11; 12]. Аналогічно, традиційний облік володіє механізмами збору обробки, узагальнення інформації, але не отримання нових знань. Саме створення інформаційних ресурсів та отримання з них нових знань повинно стати майбутнім пріоритетом розвитку облікової науки і практики.

Знання – це відображення того чи іншого боку об'єктивної дійсності, виражене у вигляді ідей (понять, уявлень чи суджень про якийсь предмет чи явище). Знання - жива, діалектична система: вони передаються іншим людям, матеріалізуються, існують у трьох формах: «живі» знання, упредмечені знання, інформативність повідомлень.

Цікавим є опис процесу інформаційного обертання, який В.М.Гриньова та М.М.Салун формалізували за відомою аналогією в наступному вигляді:

Інформація → Знання → Інформація "

підкреслюючи наявність у інформаційних ресурсів не тільки виробничого, але і відтворювального процесів, оскільки інформація може перетікати в знання, а потім знову в конкретну інформацію і так до безкінечності [12].

Розвиваючи такі твердження, можна зобразити логічний ланцюг циклічного використання інформації:

Інформація → Інформаційний ресурс → Знання → Ефективні рішення → Ефективність бізнесу

Облікова система перетворює вхідну інформацію, методами обробки та створення інформації, в інформаційний ресурс, який у використанні стає знанням, що впливає на ефективність бізнесу.

Завданнями менеджменту є організація високоефективної роботи підприємства, що відбувається через механізм прийняття рішень як початкового етапу впровадження певних заходів. Від достатності та якості інформації, отримуваної системою менеджменту залежить ефективність

управлінських рішень зокрема та ефективність роботи підприємства в цілому. З цією метою облікова система повинна створювати інформацію про два види ресурсів: зовнішні та внутрішні.

Основними складовими в побудові системи обліку для створення та управління ІТ-ресурсами підприємства є: передова методологія організації управління процесами експлуатації інформаційних технологій (ISO 900x, ITIL); програмні засоби, що дозволяють автоматизувати процеси управління (Tivoli, WebSphere, DB2 й ін.); передові методології створення інформації та її використання. Ефективна організація створення інформації в системі обліку дозволить знизити витрати на інформаційні ресурси підприємства на всіх етапах їхнього життєвого циклу, сформувати системи раннього оповіщення про кризові ситуації.

З цією метою також потрібно забезпечити надання інформації на запити користувачів у чіткій та простій для сприйняття семантичній формі, враховуючи зростання обсягів інформації, скорочення термінів на її створення, ріст фактів господарської діяльності та зовнішніх факторів впливу на підприємство. Необхідно враховувати також можливості досягнення взаєморозуміння між обліковою системою як постачальника інформації, та системою менеджменту – основного її споживача. Рівень сприйняття інформації визначається ефективністю прийняття рішень та можливістю облікової системи створювати інформаційні ресурси на вимогу (запити) користувачів, більше того, надавати інформацію не лише ту, яку хочуть бачити менеджери, а ту, якою вони можуть ефективно скористатися і яка стане їм в нагоді. Таким чином облікова система, через цілеспрямоване формування і створення інформаційних ресурсів, виконуватиме ще й консалтингову функцію у специфічному її вигляді.

Висновки з даного дослідження. В теорії постіндустріальної (інформаційної) економіки всі дослідники єдині в тому, що інформація відіграватиме провідну роль в майбутній економічній формації і стане базовим фактором продуктивних сил. В цьому контексті облікова система, що є основним продуцентом інформаційних ресурсів про господарську діяльність підприємства та середовище його функціонування, стане важливим чинником росту конкурентоспроможності, підвищення ефективності виробництва, здатності адаптуватися до постійних змін зовнішнього середовища, уникнення кризових ситуацій.

Сучасна економічна наука, під впливом суспільного розвитку, прогресує і вимагає від обліку враховувати надбання інших наук, запозичувати нові прийоми і розвивати методи створення інформації. Інтеграція наукових розробок обліку, економічного аналізу і аудиту визначає нові можливості формування інформаційних ресурсів, розширення кола проблем, які є новими для облікової науки. Саме тому теоретичні і методологічні основи обліку потребують глибокого і серйозного дослідження та нового поштовху для розвитку.

Література

1. Чиж І.С. Україна: шлях до інформаційного суспільства [Текст] / І.С.Чиж.– К.: Либідь, 2005.– 119с.
2. Бондар М. Облікова-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю [Текст] / М. Бондар // Економічний аналіз: збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2010. – №6. – с.13-16
3. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь [Текст] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 328с.
4. Пушкар М. С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: монографія [Текст] / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 359 с.
5. Пушкар М. С. Створення інтелектуальної системи обліку: монографія [Текст] / М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
6. Пушкар М. С. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація [Текст] / М.С. Пушкар, М.Г.Чумаченко – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 336 с.
7. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: Навчальний посібник [Текст] / С.П.Кулицький – К.:МАУП, 2002. – 224 с.
8. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: теория и практика / А.Т.Зуб. –М.: Аспект Пресс, 2002. – 415 с.
9. Семанюк В.З. Критерії якості облікової системи підприємства: теоретичний аспект [Текст] / В.З.Семанюк – Вісник ДонНУЕТ; Серія Економічні науки – № 3/2 (51). – 2011. – С. 232-237.
10. Буряк В. В. Механізм управління інформаційними ресурсами промислових підприємств [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Буряк Вікторія Валентинівна; Хмельницький національний ун-т. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
11. Фалько В.И. История и методология науки. Часть 1. История науки: общие проблемы [Текст] / В.И. Фалько – М. : Издательство Московского государственного университета леса, 2009. – 85 с. С.12
12. Гриньова В.М. Роль інформаційного ресурсу в системі продуктивних сил підприємства [Електронний ресурс] / В.М.Гриньова, М.М.Салун – Режим доступу:<http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream>
13. Інформаційні ресурси. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.020105 – документознавство та інформаційна діяльність денної та заочної форм навчання [Електронний ресурс] / Кубко В.П. – Режим доступу: <http://gendocs.ru/>